

Edina ALIREJSOVIĆ, Sarajevo

NEKOLIKO CRNOGORSKO-HERCEGOVAČKIH PARALELIZAMA ROMANSKOG PORIJEKLA

Uvod

Proučavanje romanizama u crnogorskim i hercegovačkim govorima i kompleksnije komparativno proučavanje je od značajnog interesa za našu nauku o jeziku, jer na osnovu brojnih mikroanaliza sličnosti i razlika dolazimo do značajnih i interesantnih rezultata iz domena jezičke interferencije. Velika broj primjera romanskog porijekla ukazuje na jaku adaptacijsku moć i značaj tih termina koji su se duboko ukorijenili u naše govore, pa mnoge od njih i ne smatramo više posuđenicama. Takav je slučaj sa najstarijim romanizmima *račun* i *košulja*, koji su veoma rano ušli u naše govore na najvećem dijelu srpskohrvatske teritorije, tako da ih danas niko ne osjeća kao posuđenice. Slovensko stanovništvo je u toku viševjekovnog dodira sa jednom razvijenom kulturom i civilizacijom čije je središte bilo na Apeninskom poluostrvu, preuzelo od te kulture i civilizacije sve one termine koji su mu nedostajali, bilo da se odnose na građevinarstvo i arhitekturu, bilo na pomorsku i ribarsku terminologiju ili pak na nošnju i odijevanje, posuđe, pribor za jelo i sl.

Romanske posuđenice iz kulturnih i trgovačkih centara na našoj obali veoma su se proširile i u zaleđe. Onaj dio posuđenica koji pripada starijim periodima prodiranja u unutrašnjost, mnogo se lakše prilagodio našim fonetskim zakonima nego što je to slučaj sa posuđenicama u govorima obale koje su stalno bile izložene dodiru sa romanskim govorima.

U ovom prilogu je obrađeno nekoliko toponima sa područja Crne Gore koji su na području Hercegovine u upotrebi kao opšte imenice ili kao antroponimi, a takođe je uzeto u razmatranje i nekoliko termina koji se odnose na odjeću, pribor za jelo, kuću i sl., sa izvjesnim razlikama i sličnostima između crnogorskih i

hercegovačkih varijanti. Ovdje smo, naravno, uzeli samo nekoliko primjera više radi toga da ukažemo na potrebu kompleksnijeg proučavanja navedene problematike, nego da u ovom malom prilogu naučno obradimo dio materijala koji je ranije prikupljen prilikom terenskih istraživanja. Svaki, i najmanji toponim, bez obzira na njegovu veličinu i važnost objekta koji označava, može biti interesantan s lingvističkog gledišta i može biti posmatran iz više aspekata. Zato je svako bilježenje takve građe na terenu od neprocjenjive važnosti, jer je proces iščezavanja našeg dijalekatskog blaga veoma brz.

Primjeri koji se odnose na crnogorske dijalekte uzeti su u ovom prilogu iz građe za lingvističke dijalektološke atlase, a oni koji se odnose na Hercegovinu prikupljeni su prilikom vlastitih terenskih istraživanja u okolini Stoca i Ljubinja. Ovdje moramo napomenuti da su sela, duboko uklesana u hercegovačkom kršu, u koja još nisu prodrli sredstva masovne komunikacije, sela koja su još uvijek bez vodovoda, električne energije, cesta itd., zadržala u svojoj leksici najviše romanskih elemenata. Međutim, nagla urbanizacija, stalne migracije stanovništva, obavezno školovanje i sl. sve više utiču na iščezavanje romanskih posuđenica na tom području.

Proučavanje jezika ovoga kraja u uskoj je vezi sa proučavanjem migracija stanovništva i njegovog porijekla. Etnološka ispitivanja su dala dobre rezultate u osvjetljavanju onih migracionih kretanja koja se odnose na manje seobe stanovništva, a koje se gotovo neprekidno dešavaju na pojedinim područjima i daju tim krajevima novo etničko obilježje. Poznato je da postoje dva glavna pravca doseljavanja stanovništva iz susjednih krajeva u Hercegovinu. Prvi pravac je išao iz zapadne Crne Gore, istočnih dijelova Hercegovine, Boke i oblasti stare dubrovačke države prema dolini Neretve, a druga je struja išla iz srednje Dalmacije i zapadne Hercegovine takođe prema dolini Neretve.¹

Pored toga, kroz ove oblasti prolazili su stari putovi koji su iz Dubrovnika vodili u unutrašnjost. Iz Dubrovnika je vodio karavanski put koji se spuštao u dolinu Trebišnjice, a zatim se preko Hrasna spuštao u Stolac i dalje vodio u Mostar i Sarajevo. Od ovoga se druma, kod današnje stanice Hum, odvajao tzv. kiridžijski drum, koji je izlazio na Ljubinje, a zatim u Stolac, gdje se sastajao sa prvim. Drugi put je išao od Cavtata na Trebinje, Bileću, Gacko, Foču i dalje prema trgovačkim centrima Srbije. Veliki broj trgovaca putovao je iz Dubrovnika preko Hercegovine na istok, a na toj važnoj trgovačkoj arteriji nalazio se Stolac, gdje su putnici svraćali da prenoće i tako dolazili u kontakt sa tamošnjim stanovništvom. I stolački trgovci su od-

¹ Jevto Dedijer, Hercegovina, Naselja srpskih zemalja 6, Srpska kraljevska akademija, Srpski etnografski zbornik, Beograd 1909, 122.

lazili u Dubrovnik, pa je ova živa veza ostavila vidnih tragova i na lingvističkom polju.

Romanske posuđenice

Uzećemo kao primjer nekoliko toponima iz Crne Gore:

Bâkula (zaselak, Grbavci), vrsta insekta rusa, ven. *bacolo*, it. *bacolino*.

Na području Hercegovine nije zabilježen ni jedan sličan toponim, iako je riječ u istom obliku i značenju zabilježena na ispitivanom terenu. Zabilježeno je jedino prezime Bakula.

U sjeverozapadnoj Boki Kotorskoj je zabilježen oblik bâkula f, a u jugoistočnom dijelu Boke Kotorske bâkuo m i bakul m.

Bândijēr (brdo, s. Kosanica, o. Pljevlja; s. Glibači);

Bândijerna (brdo, s. Zminica Gornja, o. Andrijevica; Pašino Polje), zastava, barjak, it. *bandiera*.

U Hercegovini je zabilježen oblik bândijera f, zastava, ali toponim u ovom obliku nije zabilježen.

U Boki Kotorskoj postoje oblici bândjera f i bandijera f u istom značenju.

P. Skok, ERHSJ I, 106 »Franačko *bannus*, *bannum* u srodstvu je sa got. *bandwa* ‚znak, zastava, barjak‘. To značenje očuvano je u izvednici na *-aria* < fr. *-ière* : tal. *bandiera* (13. v.) > *bândijera* f (Vuk, Dubrovnik, Cavtat, Mljet, Perast) = (ikavski) *bandira* (Kašić, Glavinić, Božava) = (hrv.-kajk.) *bandera* (Belostenec, slov. ‚barjak‘) = *bandéra* (Srbija, Hercegovina) ‚telegrafski stup‘, arb. *bandjerë*. Na *-aš* *bandiraš*, gen. *-áša* m. Diminutiv *bandirica* (Mikalja). Pod zastavu su se sakupljali vojnici. To feudalno značenje očuvano je u *banderium* u našem latinitetu...«

U RJA I, 172 »*Bândijera* f, zastava, barjak, *vexillum*«. RJA bilježi i oblike: *bândira* f v. *bandijera*, *bandjërâš*, *bandjërâša* m koji nosi *bandijeru*, *zastavnik*, *barjaktar*, *bandjèrica* f. dem. *bandijera*.

REW 929.

Bistjerna (voda, s. Donja Lastva, o. Tivat), Bistjerna pónarska (voda, počivalo, s. Ponari, o. Titograd), Bistjerna Jôva, Bistjerna Páva (vode, Lovčenske strane, o. Cetinje), Nabistijernu (zaselak, s. Donja Lastva, o. Tivat), bunar za skupljanje kišnice, lat. *cisterna*.

Na području Hercegovine, osim oblika *bistjerna*, u upotrebi je i *gústijerna* (güstrijena) f, it. *gusterna*.

U Boki Kotorskoj su zabilježeni oblici bez *i*: *bistjerna* f i *gústjerna* f.

U RJA I, 332: »*Bistijerna* f, cisterna, isporodi *gustijerna*, čatrná, studenac, bunar, počuo. Od XV vijeka, između rječnika samo u Vukovu (gdje se pominje da je Vuk čuo u Crnoj Gori), -ije, je po južnom govoru od staroga -ê-, mjesto kojega je u istočnom e. Postanem od *cisterna*, promijenivši *c(k)* na *b*... Na primorju zovu bunar počuo i *bistijerna* ili *gustijerna*«.

REW 1951.

Kavála (brdo, s. Ljutići, o. Pljevlja), *kával* m, zast. konj, it. *cavallo*, ven. *cavàlo* m, *cavàla* f, *cavalèto* m »*piccolo cavallo*«.

U Hercegovini, jedino u s. Gornja Kapavica, o. Ljubinje, je zabilježen oblik *kavàlet* m u značenju nogari za testerisanje drva, dok je u drugim krajevima ovaj oblik sasvim nepoznat.

U Boki Kotorskoj postoje oblici: *kával* m, zast. konj, *kavàlet* m, konjić, nogari (za testerisanje drva) i *kavàleta* f, paralelna greda u krovnim konstrukcijama, krovni kozlić (sjeverozapadna Boka) i *kavalèt* m, nogari, ali i u značenju postelja (jugoistočna Boka).

P. Skok, ERHSJ II, 66 tumači tvorbu ovih metafoničkih naziva pomoću tal. deminutivnog sufiksa *-ittus* > *-et* »*kavàlet* (Potomje) 'četveronožni stalak zidarski' = *kavalèt* (Pastrovići) = *kavalèti* m pl. (Lika) 'krevet od 2—3 daske na dva priječnika' < tal. *cavalletto*, također metafonički naziv (upor. konj u gimnastičkim dvoranama). Na tal. *-ino*: toponim *Na Kavalin* (Dobrota) 'izvor žive vode'. Od arb. *kal* < lat. *caballus* sa našim sufiksom *-bc* > *-ac* je *kalac* 'konj' u osječanskom govoru (argot) na Drini. Za dalje etimologijske veze v. konj i kobila.«

U RJA IV, 904: *Kavala* m, mjesto u Makedoniji, *kavala* f, vrsta ribe, *kavàleti* m, pl. krevet od dvije do tri daske položene na dva priječnika.

V. Tomanović bilježi oblik *kàvaleti* m, pl. u značenju »krevet od dvije do tri daske položene na dva priječnika... u Lici... U Lep. ova reč ima i jedninu: *kavalèt*, a znači duguljasto drveno postolje na četiri noge (odakle poređenje s konjem, 'fatto a similitudine di cavallo' Pagn.), koje služi za to da se na njega nasloni drvo kad se pila i za druge svrhe.«

Klāk (njiva i šuma, nekada tu dobijan kreč — klak, Lješanska sela), ... kod Klāka; *Klāčina* (šuma i pašnjak, nekada tu dobijan krečnjak, Lješanska sela); *Klāčine* (mjesto na Vranjini gdje je bila krečana, s. Grbavci); *Klāčnica* (njiva), ... *klāčnički*; *Klāčnice* (njive i šuma), ... kod *Klāčnicā*, kreč, lat *calcem*. Riječ je veoma rasprostranjena i u širokoj je upotrebi na oba područja (i crnogorskom i hercegovačkom), iako se na području Hercegovine ne može naći u službi toponima, a na području Crne Gore je to dosta čest toponim. U Hercegovini je zabilježen i glagol *okālčiti* u značenju okrečiti.

U sjeverozapadnoj Boki Kotorskoj je zabilježen i oblik *klāčnik* m, krečana i *klāčina*, u istom značenju. U jugoistočnom di-

jelu Boke zabilježen je oblik *klačinâr*, *-ara* m i *klačinâc*, *-inca* m, krečana.

P. Skok, ERHSJ II, 88 »kläk m (16. v., Perast, Dubrovnik, Cavtat, Potomje, Šibenik, Biograd, Korčula) 'vapno gašeno, kreč' = (sa *a > e*) *klèk* (Šibenik) 'kupovno vapno (razlika prema domaćem terminu japanj, gen. -pnja)' = *klák* (ŽK) 'smjesa od ilovače i isjeckane slame za pravljenje peći'. Pridjev na *-vn > -an* : *klačan* 'vapnen', na *-ovit* : *klakovit* (kamen), neologizam. Denominal na *-iti klačiti*, *-im* (*is-*, *na-*, *o-*) prema impf. *oklačivati* 'okrečiti', *oklačaviti se* (Pavlinović) 'uprljati se klakom', od nepotvrđenog pridjeva *klačav*. Na rom. sufiks *-ina* : *klăčina* f (Vuk, Krtole, Crna Gora, Crmnica) = *klăčina* (Potomje) '1° vapnenica, krečana. 2° toponim *Pod Klačinom* (Budva), *Klačina* (Kotor, Škaljari, Risan, Dobrota, Ljuta)'. Na *-âr klačinar* 'koji pali klačinu'. Na *-âra* < lat. *-aria klačinâra* f (Dubrovnik) 'otpaci od starog zida'. Jedna potvrda (Mikalja, Stulić) *klačnica* gdje je romanski sufiks zamijenjen hrvatskim. Glas *č* mjesto očuvanog *k* (lat. *calc-ina*) slaže se sa krčko-rom. *kalčaina*, dok je *ke* u lat. *calx*, ak. *calcem* (riječ sumerskog podrijetla, odatle na Mediteran) očuvano u velarnom izgovoru. Leksički je relikv iz balkanskog latiniteta kao *murus > mir*. Slog *kla-* nastao je po pravilu likvidne metateze. Stoji u vezi sa posuđenicama iz graditeljske terminologije za kamene gradnje koje Praslaveni nisu poznavali. Upor. i nvnjem. *Kalk* kao posuđenicu iz rimskog zidarskog graditeljstva. Ovamo još deminutiv na *-ulus > tal. -olo* : *kônkul* (Sutivan na Braču) 'oštro kamenje za kaldrmanje' = *gûngul* (Korčula) 'isto' < tal. *calcolo*. Toponim *Kánkul* (Krk). Odatle *kalkûlat* (Božava) 'računati' < tal. *calcolare* i internacionalno *kalkulirati*.«

U RJA V, 27 : kläk m i adj. klakovit »(kamen) od kojega se čini klak«.

REW 1501.

Skäla (kamenjar i pašnjak, s. Čavori, o. Cetinje); Ispod Skäle (put, s. Sasovići, o. Herceg Novi); Kadi(j)ina Skäla (šuma, pašnjak); Pod Skälöm (njiva, livada); U Skäli (pašnjak); Vëlja Skäla (krivina i kamenjar, Lovćenske strane, Cetinje); Mälâ Skäla (krivina i kamenjar s puteljkom ispod nje); Skälica (pašnjak, s. Čavori, o. Cetinje), merdevine, it. *scala*.

Na području Hercegovine zabilježeni su sljedeći oblici: *skäle* f pl., u značenju ljestve; *skälîn*, *-ina* m., stepenik i *skälîni* m pl., stepenište, stepenice. Toponimi tipa *skäla* nisu zabilježeni.

U Crnoj Gori, osim toponimske upotrebe, veoma su česti termini: *skäla* f merdevine, it. *scala*; *skäle*, *skälâ* f pl stepenište, stepenice, lat. *scalea*; *skälîn*, *-ina* m stepenik, it. *scalino*; *skälînäda* f stepenište, ven. *scalinada*.

P. Skok, ERHSJ III, 254 »skäle f pl. (Vuk, Perast, Prčanj, Korčula, Čilipi, Dubrovnik, Crmnica, Šibenik; primjer: *po ska-*

lama se ide na slâr, v.) = skåla (14. v., Račišće, Dubrovnik; Cavtat: *ispõ skālâ* 'spremište'; *idem uzâ skale*, Ančić) '1° basamacî, ljestve, stube, merdevine, štenge, 2° pristanište (Poljica, *morska, ribarska, zadarska skala, na skalî sv. Martina*, Vrbnik, 1638; *na Maltu skalû daše, ...)*'. Deminutiv na *-ica skålica* f 'mala ljestva, male stube', *skålice* f 'ljestvice, Leiter', na *-içi skalîçi* m pl. '(termin vezilja, ne zna se gdje se govori) poseban način u porubljanju u liku stupnjevanja'. Na tal. deminutivni sufix *-ino skålin*, gen. *-ina* m (Vuk, Perast, Boka, Dubrovnik, Cavtat, Korčula, Varoš kod Broda, *skalin iliti kolić*) = *skålina* f (Kanižlić) = *skaline* f pl. (Ludbreg) 'stepenica, stuba, basamak'. Zamjena tog sufixa sa *-ija* (v.) *skålije*, gen. *skålija* f pl. (Bosna, Foča) 'stube, stepenice'. Može biti i od ngr. *σκαλί* pl. *σκαλιά*. Odatle deminutiv na *-ce* ili *-tc* > *ac skalince* ili *skalinac* (Baraković). Ovamo i prevedenica *skalinik* za crkveni termin *graduale*. S mlet. pridjevom (sintagma) *skala levâjica* (Dubrovnik, Zore) 'ljestve' = *skåla lâjavica* (Prčanj) 'ljestve, stepenice otvorene za nasloniti < vlat. *levatîcia*, od *levare*. Sa *sk* > *šk* : *škåla* (Rab, Božava), *škåle* f pl. (ŽK, Crmnica) 'isto što skale', *škålin* (Buzet, Sovinjsko polje), *škåline* f pl. (ŽK) 'pojedini dijelovi stepenica, basamacî'... Može biti dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *scala* > tal. *scala*. Ta riječ pripada i balkanskom latinitetu, kako se vidi iz rum. *scară*, bug. *škåla* 'Treppe, Leiter', arb. *škallë*, stoslav., bug. i ngr. *σκάλα*. Posuđenica iz rum. je *škara* (Stulić) 'roštilj'. Kao balkanski turcizam talijanskog podrijetla preko grčkoga pokazuje *a* > *e* (tur. *iskele*) : *skëla* f (Vuk) '1° brod, lađa, na kojoj se prevozi, čamac, kerep, komp(a), 2° lazila, koze, makare, grūšt (ŽK)' = *ščela* (Crna Gora) = (*sk* > *ck*) *ckëla* (Kosmet) '2° naprava majstorima na građevini, 3° (metafora) prigoda, zgoda (*ako mi dođe na skelu*), 4° pristanište'. Toponim na *-janin Skelani* (Bosna). Odatle na *-ar* < *-arius skelar*, odatle na *-ina skëlarina* f (Vuk) 'plata skelaru'. Na *-džija* : *skeledžija* m. Pridjevi *skeledžijin*, *skeledžijski*. Rum. *schelă*, bug. *skëlje*, *skëlica*, *skëlička*, arb. *skele* pored *sqele*, *shqele*, cinc. *schele* f 'écha-faudage, 2° port'. Samoglasnik *a* > *e* objašnjava se u tal. preko ngr. deminutiva *σκαλί* pl. *σκαλιά*. U slov. također *skêle* = *škêle* (Bela Krajina) 'hölzernes Sattelgestell'. Oblik *skela* pripada prvobitno istočnim krajevima. Odatle je došla i u slovenski jezik.«

U RJA XV, 192: »*skåla* f, stuba, stepen, stupañ, stepenice; ljestve; skela; stijena, nabor.«

U RJA su zabilježeni i drugi oblici: *skalast*, adj., koji je pun skala, pećina; *skålce*, n. dem. od skala; *skålica* f, mala skala, male ljestve, male stube; *skålice*, *skålicâ*, f. pl, ljestvice; *skålije*, *skålijâ*, f. pl., isto što stube, stepenice; *skålin*, *skålina* m., stepenica, stuba, skalina; *skålina* f., isto što skalín, stuba, stepenica; *skålina* f., augm. od skala; *skalince* n., ili *skalinac*, *skalinca* m., dem. od skalina; *skalovit*, adj., pun skala, stijena; itd.

REW 7637.

Spila (mala pećina); Ispod **Spile** (pasište, o. Tivat); Gornje **Spile**, gen. Gornjih **Spilá**, dat. Gornjim **Spilama**; Dónje **Spile**; Náspila (voćnjak i pašnjak iznad pećine); **Spile** (dno brda sa pećinama, s. Sasovići, o. Herceg-Noví), u značenju pećina, st. dalm. *spilla*, od gr. *σπήλαιον* preko ngr. *σπηλιά*.

Ovaj toponim koji je dosta čest na području Crne Gore, u Hercegovini je u upotrebi samo kao opšta imenica i to u obliku špilja f, pećina. U Boki Kotorskoj je takođe u upotrebi oblik špilja. Iznad Kotora nalazi se mjesto Špiljari.

P. Skok, ERHSJ III, 311 »spila f (1250 na Braču; Perast, Muo, Crmnica, Risan, Stoliv, Dubrovnik, Nalješković, Dalmacija, Katić, Kanavelić) 1° pećina, stijena, 2° čest toponim : *Po(d)spila* (ribarska pošta, Muo), *Spila* ispod ruševine *Gradinē* (Risan), *Spile*, gen. *Spila* (Škaljari), *Miove Spile* (ibidem), *Spila* (jama, Stoliv), *Spila sozinska* (Sözina) ... Deminutiv *Ispo Spilicā* (toponim, Budva, dio polja na putu za Kotor). S *lj* : *špilja* (Vuk). Običnije u književnom jeziku sa *sp* > *šp* : *špilja* (Tomiković). Slov. *špêlja* (Kras) pored *špila*, *špelovje* n...«

U RJA XVI, 21 »*spila* f., pećina; ima i *spila* i *špila*«; *spilast*, adj.; *spiletina*, f., augm. od *spila*; *spilica*, f., dem. od *spila*; *spilin*, adj. poss. od *spila*; *spilina*, f. isto što *spila*; *Spiline*, f. pl. ime pašnjaku; *spiliti*, praviti spilu; *spilski*, adj. poss. od *spila*; *spilja*; *spilast*; *spilica*; *špila*; *špilica*; *špila*; *špilast* i *špilat*; *špilëtina*; *špilica*; itd.

Na osnovu nekoliko navedenih primjera možemo zaključiti da na području Crne Gore ima daleko više toponima romanskog porijekla, nego što je to slučaj sa područjem Hercegovine. U hercegovačkim govorima je napr. mnogo češći toponim *Pèćina* nego *Spila*, iako je *špilja* kao opšta imenica sasvim odomaćen termin.

Što se tiče termina koji se odnose na dijelove odjeće, na pribor za jelo, kuću i sl. tu nema velikih razlika između crnogorskih i hercegovačkih govora, kad je riječ o romanskim posuđenicama. Neznatne razlike se javljaju jedino u akcentu.

Ovdje ćemo navesti samo nekoliko primjera:

jäketa f, kratak kaput, muški i ženski, it. *giacchetta*, fr. *jaquette*. U SZ Boki je u upotrebi i oblik jakëtün, međutim ta riječ označava isključivo muški kratki kaput. Pored ovih riječi u SZ Boki je zabilježen i romanizam palëtün u istom značenju kao i jakëtün.

U Hercegovini je poznat jedino oblik jäketa f.

kälca f, kratka muška čarapa, it. *calza*. U Crnoj Gori (s. Radovanići—Luštica) zabilježeni su i oblici kalcëte, kälce, a i dem. kalceta u istom značenju. U SZ Boki se, međutim, za čarapu najviše upotrebljava naša riječ bjëčva.

U Hercegovini je veoma čest oblik kàlčine f., pl., kratke čarape, ali takođe i bjěčve, tozluci i tozlučarice.

REW 1495\

kõret m, dio nošnje, prsluk, it. *corpetto*.

U Hercegovini je zabilježen isti oblik.

kõtula f, suknja, ven. *cotola*, ali i kõtula f (Broćanac kod Nikšića, Sutorina, Tepačko Polje, Drenovštica).

U Hercegovini je zabilježeno samo kõtula f.

REW 4747.

tràversa f, kecelja, ven. *traversa*. U Crnoj Gori su zabilježeni i oblici: travěza (Broćanac kod Nikšića), tràvešca (Sutorina), travěza (Međuniječje—Rovci), tràveza (Tepačko Polje), tràveza (Drenovštica—Gornji Pješivci), trověza (Kišelića—Bratonožići, Kosor—Kući), travěza (Ozrinici), ali i proběza (Morača, s. Rajčevine).

Na ispitivanom terenu u Hercegovini je zabilježen jedino oblik tràveša f.

P. Skok, ERHSJ III, 494 »travěrs m (istro-čak.) 'praecinctorium'. Poimeničen tal. pridjev *travěrs*o < lat. *transversus* (part. perf. od prefiksa *trans-* i *vertere*). Poimeničen *travěrsa*, mlet. *traversa* > *tràvěrsa* (Dubrovnik, Cavtat, Čilipi, Žrnovo, Korčula) = *travěrsa* (Rab, Božava, Kućište) = (*rs* > *s*) *travěsa* (Dobrota) = *travěša* pored *travieša* (Crmnica) = *travěza* pored *travěza* i *tràvieveža* (ibidem) = *travěsli* f pl. (Omišalj) '1° pregača, opregača, zagñnāč, kecelja, grembiule', preko njem.(?) *travěrze* f pl. (Hrvatska) '2° željeznički pragovi'. Upor. krčko-rom. *traviarsa*, *travarsa* 'grembiule', istro-rom. *travěsa* (Vodnjan), *traviarsa* (Milje). Izvedenice : na tal. *-ame* < lat. *-amen* (u kolektivnom značenju) *travěrsān* m (Buzet, Sovinjsko Polje) 'gredice uzduž krova iznad škara'; dem. na tal. *-ino* : *travěrsīn*, gen. *-ina* (Potomje) 'ženska pregača'. Oblik *travessa* skraćen u tal. *tressa* f, *triěso* pored *traviarsa* (Rovinj) > *trěsa* '1° pregača, prečanica, poprečna štica u bačvi, 2° (Potomje) drvena prečka', prilozi *tresso* (Mljet), *trěsa* (Potomje) 'poprijeko'. Pridjev (upravo part. perf.?) *trěsān* (Potomje) 'pomućen (o čovjeku)«.

REW 8858.

Terminologija koja se odnosi na kuhinju, kuhinjsko posuđe, pribor za jelo, i općenito na kuću i predmete u njoj, obiluje romanizmima i u crnogorskim i u hercegovačkim govorima, iako u crnogorskim govorima ima znatno više imenica apstraktnih, konkretnih i tehničkih (prema Taljavinijevoj podjeli), što nije slučaj sa romanskim posuđenicama u Hercegovini. S. Musić je analizirajući romanske posuđenice u sjeverozapadnoj Boki Kotorskoj uočio »veliki broj apstraktnih termina, naročito onih koji se odnose na duhovne osobine čovekove, zatim veoma bogatu pomorsku terminologiju, ribarsku terminologiju, kulinar-

stvo, gajenje subtropskih biljaka, sudsku i administrativnu terminologiju, termine koji se odnose na mošnju i odevanje i na razne zanate (krojački, cipelarski, instalaterski itd.). Isto tako postoji i veliki broj termina iz oblasti medicine, čovekovih telesnih osobina, građevinarstva i arhitekture, posuđa i pokućstva, igara, nekih životinjskih vrsta, škole i vaspitanja itd.«²

Lingvistička građa prikupljena na hercegovačkom terenu pokazuje da romanske posuđenice pripadaju uglavnom kategoriji imenica, dok materijal sa područja Crne Gore pokazuje da te posuđenice u crnogorskim govorima pripadaju gotovo svim gramatičkim kategorijama. Romanske posuđenice u crnogorskim govorima svjedoče o velikoj povezanosti i međusobnom uticaju primorskih krajeva i kontinentalnog dijela Crne Gore, a takođe ukazuju na potrebu širih istraživačkih poduhvata na mnogo širem terenu, obuhvatajući i susjednu Hercegovinu.

Ovdje ćemo nabrojati samo neke termine koji se odnose na kuhinju, kuhinjsko posuđe i pribor za jelo, i općenito na kuću i predmete u njoj, a koji su u upotrebi na oba područja o kojima je ovdje riječ:

bičèrìn, -ina m, čašica za rakiju, it. *bicchierino*.

P. Skok, ERHSJ I, 133.

REW 1081 a.

bōca f, staklena posuda za vodu, flaša, ven. *bozza*.

P. Skok, ERHSJ I, 177 »Balkanska riječ mletačkog podrijetla (mlet. *bozza*, 13. v.), cinc. *božā*, ngr. βότσα'/μπόττζα. Varijante sa *u* : slov *buč* m 'Fass', *būča* f 'bauchiges Gefäss, bauchiger Krug, Destilierflasche'; deminutivi na -*čk* *būčak*, gen. -*čka* (Vodice, Istra) 'malena, drvena bačvica', *būca* f (Srbija) 'drveni sud za vodu', deminutiv *bucica* (Dubašnica) 'mala kablica', *būča* f (Vuk, Dubrovnik) '1° stakleni okrugao sud za piće, 2° mjedeni sud, kao pola bukare (Dalmacija, Pavlinović)', sa deminutivom na -*ica* *bučica* (Srbija), slov. *buča* 'polič, pol bokala', 3° bundeva (ŽK, Hrvatska, Slavonija)'. Na romanski deminutivni sufixi, koji može biti i -*ittus* > krčkoromanski -*at* *búcat* m (Vetranić, Dalmacija) pored *būcata* f = *bucāt* (Potomje, Pelješac) 'sud za vodu i za vino u lađi, na polju, žban ili buca'...«

»Oblici sa *c* potječu od mlet. *bozza*. Oblici sa *u* < *o* i *č* mjesto *c* mogu biti i starije riječi. Oblik na naglašeno -*i* pretpostavlja grčki deminutiv na -*iov*. Izvjesno je da su se na Balkanu unakrštavali stariji i noviji oblici različitog postanja : srlat. *bocia* < **bokya*, tal. *boccia* '1° vaso di vetro, 2° palla di legno da giuoco (oba značenja zastupljena u jadranskoj zoni)', *bozza* 'bottiglia, fiasco', iz sjevernotal. = mlet. aree i zacijelo izvedenica na -*ia* **buttia* od *buttis*, **bottia* 'palla', v. *bačva*, *bukila* i *butilja*.«

² Srđan Musić, Romanizmi u severo-zapadnoj Boki Kotorskoj, Beograd 1972, 59.

REW 1191 a.

bòkāl, -ála m, posuda za vodu, it. *boccale*.

P. Skok, ERHSJ I, 184 »bòkāl, gen. -ála m (Vuk istočni krajevi, Orfelin, Obradović, Srijem) = (unakrštanjem sa *pehar* ili lat. *poculum*) *pòkāl*, gen. -ála = (sa u mjesto o) *bùkāl*, gen. *ála* (14. v., historijski spomenici, nar. pjesma, Istra), kod Belostenca *bukolija* 'pehar, bardak, bokar, majulika (Paštrovići)'. Nalazi se još u slov. *bokâl* 'Mass f, Messkanne', augmentativ na -ina *bokalina* (Žabče pri Tolminu) '1° prstena skleda, 2° Kessel-tal'. Deminutivi na -ić *bokalići* m. pl. (metafora, Šulek, Istra) 'narcissus poeticus', na tal. deminutivni sufiks -ino < lat. -inus *bukalīn*, gen. *ina* (Korčula) 'nokšir < Nachtgeschir, bokarić (Dubrovnik), tuta (BiH, Hrvatska), vrčina (Šibenik)', na tal. -etta < vlat. -itta *bukalēta* (Vrbnik, Baška) 'vrč (rjeđe)'. Nalazi se još u rum. *bocal*, *bocală* i u krč-rom. *boccula*, -uola. Od tal. *boccale* (11. v.) < gr.-lat. *baucalis*. Ovamo ide sa sufiksom a *buklija* f (16. v., Vuk, Hektorović, Dubrovčani, Tivat, Srbija, Slavonija). Deminutiv na -ica *buklica*, augmentativ na -ina *buklina* (Stulić) 'ploska koju nosi *buklijāš*, gen. *āša* u svatovima (Hercegovina)'.«

bòtūlja f, staklena posuda, it. *bottiglia*.

P. Skok, ERHSJ I, 194 »botilja f (Perast) = *bòtilja* (Dubrovnik) = *bòtija* (Dubrovnik, Cavtat, Čilipi, Potomje), na -one > -un *botiljūn* (Perast, Budva) = *butilja* (Rab, Božava), *butiljūn*, gen. -ūnā (Rab, Božava) 'galun' = *bòtulja* (Vuk, Primorje). Od tal. *bottiglia* (16. v.), ovo od deminutiva lat. *butticula* od *buttis*.

REW 1425

brònzin, -ina m, lonac, ven. *bronzin* »pentola di bronzo«.

P. Skok, ERHSJ I, 217 dovodi ovu riječ u vezi sa »bròmza f = *bròmzo* n (17. v., glede *mz* < *nz* kao u *bemzin* za *benzin*, Bosna) = *brònza* f = *bronzo* n = *brondza* (Perast) = *brünza* f (16. v.) = *brònca* (17. v.) = (zamjena tuđeg dočetka domaćim sufiksom -ъc > -ac) *brūnac*, gen. -nca (Božava) = *brunāc* (Malinska, Pag) '1° tuč (v.), 2° (po semantičkom zakonu sinegdohe) lonac (Malinska, Pag)'. Pridjevi na -en *bròmzen* = *broncen* *brònzen* = *brunčen* = *brončen*, poimenica na -ica : *brunčenicā* 'top brunčeni';... Sa tal. deminutivnim sufiksom -ino *bròncīn*, gen. -ina (Račišće) = *bronzin* (Potomje) = *bròndzīn* (Dubrovnik, Korčula, Boka, Čilipi) 'vrsta željeznog lonca za kuhanje'.«

REW 1113.

čikā, **čikāra** f, šoljica za kafu, ven. *chicāra* »vasetto notissimo per uso di bere cioccolatta, caffè e simili«.

P. Skok, ERHSJ I, 323 »čikāra f (Račišće, Rab, možda i pre-zime) = *čikāra* (Perast, Prčanj, Rab, Božava) sa deminutivom na -ica *čikārica* (Tivat, Vrbnik) = *kikāra* (Dubrovnik, Baška), *kikārica* (Baška) '1° findžan, šalica za kavu, 2° dubica, kašika'. Od mlet. *chicāra* (= španj. *jecāra*) > tosk. *chicchēra* (17. v.), prema

izgovoru mletačke grafije, jednom *ch* = *č/c* (upor. Buković za Bukovik prema službenom mletačkom pisanju Bucovich), drugi put na toskansko *k*. Riječ je meksičkog podrijetla *gicatti*.

kāšūn, *-ūna* m, veliki sanduk, it. *cassone*.

P. Skok, ERHSJ II, 43 »kāpsa f (južno primorje) = *kāvsa* = *kāvsa* (Božava) *kāsa mrtvačka* (Korčula) 'mrtvački odar, sanduk, lijes'. Od lat. *capsa*. Kao leksički relikv iz dalmato-romanskoga. Upor. glede očuvanog *ps* u balkanskom latinitetu arb. *kafshë* f '1° etwas, Sache, 2° Tier, lebendiges Wesen, 3° Rätsel', značenja koja su dobivena po pravilu sinegdohe. Deminutiv na *-ellus kapseo*, gen. *-ela* m (Dalmacija, Pavlinović) od lat. *capsella*, u kojem je *-a* smatran kao genitivni nastavak. Na *-one* > *-un* : *kasūn*, gen. *-ūnā* m (Istra, Buzet, Sovinjsko polje) 'velika kištra za spremanje žita' = *kašūn*, gen. *-ūnā* (Rab, Božava, Kućište, Potomje) = (sa *š* < mlet. *ś*) *kāšūn* (Perast, Dubrovnik, Cavtat, Čilipi) 'drveni sanduk' od *kāša* (Dubrovnik) 'blagajna', deminutiv na *-ittus* > *-etta kāseta* pored *kāšeta* (Dubrovnik, Potomje), s dvostrukim deminutivnim sufiksom *kašetina* (Dubrovnik)... Na *-ella* tal. *cassella* > *kāsela* f (Istra, Hrvatsko primorje) 'škrapija, čekmedže'. Deminutiv *kaselica* (18. v.), pl. f. *kāsele* 'sprava od dasaka s ručkom za nošenje melta'...«

REW 1658.

kōmostre, *-tārā* f pl, lanac nad ognjištem na kojem visi kotao, st. dalm. *camastra*.

P. Skok, ERHSJ II, 25 »kamāstri, gen. *-āstara* m pl. (Dobrota) = *kāmastre* f pl. (Perast, Prčanj, Lastva, Tivat, Krtole, općenito u Boki) = *kōmostre*, gen. *-ārā* (15. v., Vuk, Marulić, Dubrovnik, Cavtat, Čilipi) = *komōstra* (Cres) = (*str* > *štr* kao u *oštar*) *kōmoštre*, gen. *-ārā* (Lika, Šibenik, Račišće, Kućište) = *komōštre* (Liburnija, Istra, Vodice, Premantura, nepoznato kod Brkina, Šavriina i Bezjaka) = *kōmaštre* f pl. (Zagvozd, Vrgorac, Istra) = *komōštra*, gen. *-ōštār* m pl. (sjeverni čakavci, Istra) 'verige nad ognjištem o kojima visi kotao, pinjata, lonac'. Toponim *Komostriin* (Krk). Dalm.-rom. leksički ostatak (relikv) *camastro*, krčko-rom. *camustre*, južno-tal. sve do Abruzzo *kamastra* 'catena del focolare', od vlat. *cremastrum*, od gr. pridjeva *καρμαστός* (s umetnutim *r* poslije *st*, kao u *Spalatro*, *scheletro*)...«

REW 2310.

krēdenac, *-nca* m, ali i *krēdenca* f, kuhinjski ormar, it. *credenza*.

P. Skok, ERHSJ II, 188 »krēdenca f (Perast, Račišće) = *kredēnca* (Prčanj, Rab) = *kredīnca* (Božava) = (metateza) *kerdenča* (s *veltrīnom*, Vrbnik) 'kuhinjski, sobni ormar'. Od tal. *credenza* (16. v.) 'armadio' < srlat. *credentia*, apstraktum > konkretum na *-ia* od part. prez. od *credere*...«

REW 2308.

kūšīn, *-īna* m, jastuk, ven. *cussin*, it. *cuscino*.

P. Skok, ERHSJ II, 150 »... deminutiv na *-ellus* > tal. *-el košūnel* m (Lika), deminutiv *košūnelić*, na *-nica* *košanelnica* = *kožūnel* m 'jastuk, uzglavlje, uzglavnica'. Glas *u* mjesto *i* i *ž* mjesto *š* ostaje neobjašnjeno. Upor. krčko-rom. *cossain*. Od tal. *cuscino* < srlat. *coxinum* (11. v.), koje je ušlo i u stvnjem. *vancussi*, u kojem je prvi dio njem.«

REW 2292.

lèncūn, *lèncuo*, *-ūla* m, vulg. lat. *linleolu*.

P. Skok, ERHSJ II, 304 »*lincūn* (18. v., sjeveročakavski krajevi) = *lincūn*, gen. *-ūna* m (šibenski otoci, Kućište) = (disimilacija *n — n > n — l > o*) *lincūl*, gen. *-ūlā* (Rab) 'ponjava' = *lincuo*, gen. *-ūla* m (16. v., Dubrovnik, Cavtat) 'plaštenica, plahta' = *lencun* (ZbNZ 8,67) = *lenčul* (Split, rijetko) = *lèncuo*, gen. *-ūla* (17. v., Perast, Crna Gora, Lovćen, Krivošije, Bijela, Risan, Vrčević) = *lencūo*, gen. *-ūla* (Dobrota, Budva, Šćepan, Krtole) 'čaršaf, tanka bijela plahta, ispod koje je stramčac = *lencūn* (Korčula, Hrvati u južnoj Italiji) = (*en > an*) *lāncūn* (Šibenik, grad) = *lancūn* (15. v., Marulić, Korčula, Vis, šibenski otoci, Split, Vrbnik, Božava, Cres, Čakavci) 'plahta'... Nalazi se i u istro-rom. *linsól* pored (disimilacija *l — l > n — l*) *ninsiól* (Rovinj). Dalmato-romanski leksički ostatak kategorije *krpatur* (v.), od lat. deminutiva na *-olus* *linleolum*, od pridjeva *linleum* 'platno' (v., upor. tal. *lenza*) od *linum*, tal. *lenzuolo*.«

REW 5070.

lùkjerna f, svjetiljka, lat. *lucerna*.

P. Skok, ERHSJ II, 329 »*lūki(j)erna* f (16. v., Kotor, Dubrovnik), deminutiv *lūkijerna* (Čilipi) 'žizak, svijeća na ulje' = *lukijerna* (Crmnica, Budva, Prčanj) 'limena seljačka svijeća, kao žabica na ulje, sa drškom koji se objesi', deminutiv *lukijerna* (Boka) 'malo svjetlo' = *lukiernja*. Odatle na lat. pridjevski *-arius* > *ār* *lukjernar*, gen. *-āra* m (Dubrovnik) 'od mjedi candelabrum, podrijetlom iz Italije', deminutiv *lukjernarić* (Dubrovnik), *lukernjār* (Kućište, Brač) 'starijska svijeća na ulje'... Pored ove serije postoji ista riječ sa zamjenom lat. velara sa *c*, *č*, *ć*, za koju je dosta teško odrediti podrijetlo. Najvjerojatnije je talijansko posredovanje za zamjenu *c* i *č*, (Mleci i Toskana). Ali se može raditi i o prvoj i drugoj slavenskoj palatalizaciji.« Među takve oblike Skok ubraja : *lūcerna* = *lucierna* = *luncerna* = *luncerna* < tal. *lucerna*. Zamjena *č* : *lučerna* = *lučernja*. Zamjena *ć* : *lūcerna* itd.

REW 5137.

pāl̥j m, drvena lopata, ali i pāl̥ja, pāl̥jača u istom značenju, it. *pala*.

P. Skok, ERHSJ II, 589 »*pála* f (Vrbnik, Dubrovnik, Zore) '1° donji široki dio vesla, 2° lopata' = *pāla* (Buzet, Sovinjsko polje) 'lopatica od lima kojom se grabi pepeo i žeravica' = *pāla* (Potomje) 'lopata'. Upor. slov. *pala* 'Schiefer'. Tal. deminutiv na

-*etta palèta* (Božava) '1° paletta per rammassare il fuoco, 2° pokrivač kojim se pokriva kalež' = *palita* (Rab) 'vatralj, ožeg'. Od lat. > tal. *pala, paletta*.«

REW 6154.

pantàruo, -*ùla* m, viljuška, it. *punteruolo*.

P. Skok, ERHSJ III, 76 »... *pantàruo*, gen. -*ùla* m (Dubrovnik, Cavtat, Konavli, Perast, Mikalja) 'viljuška, perùn (Korčula), pìnjür, gen. -*ùra* (Šibenik), pìrùn (Boka)' = *pantàrùlj*, gen. -*ùlja* (Mostar, Hercegovina) = *pantarùo*, gen. -*ùla* (Lastva) 'isto' < mlet. *pontariolo*, tosk. *punteruolo*...«

REW 6847.

pàšta f, rezanci, it. *pasta*.

P. Skok, ERHSJ II, 618 »*pàšt* m (Istra) 'hrana, jelo' = (zamjena *št* > *šč*) *pašč* m (Vrbnik) 'obrok (*na obrok ali na pašč*)'. Sa lat. prefiksom *post* : *poštpašt* m (Belostenec) 'zaslada' pridjev na -*bn* > -*an poštpaštan*. Od tal. *pasto* < lat. *pastus*. Poimeničen f tal. *pasta* > *pàsta* f (Perast, Dubrovnik, Potomje) = *pàsta* (Božava) '1° jelo od tijesta, tjestenina, 2° zgnječene masline (Šibenik); tal. sintagma s pridjevom *asciutto* : *pàsta šùta*...«

REW 6274.

pìlo n, sud od kamena za ulje, it. *pila*.

P. Skok, ERHSJ II 657 »*pìlo* n (Dubrovnik, Cavtat, Budva, Krtole, Konavli, Kućište, Dobroselo, Lika) '1° u kamenu izdubena posuda za ulje, 2° Gusstein in der Küche = *kàmenica*, *škàfa* (Korčula), *džàra* (Tivat), 3° u nju se stavlja křga da se stuče (Budva), 4° jama za kućom za smetlišće i izlijevanje splačina (Dobroselo), 5° goveđa mokraća (Dobroselo), 6° jarak za spremanje voćaka (Dobroselo; nejasan semantički razvitak)...«

REW 6497.

pìrùn m, viljuška, ven. *piron*.

P. Skok, ERHSJ II, 643 »*perùn* m (Božava, istročakavski, Poljica, Korčula, glede *e* upor. krčko-rom. *peraun*, pl. *pirauni*) = (metateza) *penjur*, odatle na -*ača penjurača* 'spremnica za penjуре' = (*e* > *i*) *pirunъ* (stsrp., 1466) = *pirùn*, gen. -*ùnà* (Istra, Senj, Rab, Malinska, Vrbnik), deminutiv *pirunić* = *pìrùn* (Boka, Crmnica, Sutomore, Spič) = *piròn* (Buzet — Sovinjsko polje)...«

REW 6336.

pjät m, tanjir, it. *piatto*.

P. Skok, ERHSJ II, 677 osim *pjät* navodi i sljedeće oblike: deminutiv na -*ić* *pjätić* = *pijat* = *pijät*, odatle deminutiv na *pijatić* = *piät*; na tal. deminutivni sufiks -*ino* : *pjätin*, deminutiv na -*ić* *pjätinić* itd.

podùmjēnta f, temelj, lat. *fundamentum*.

P. Skok, ERHSJ I, 523 »... Apstraktum na -*mentum* od *fundare fundamentum* dijelom je dalm.-rom. *podùmijēntal-menta*

(Vuk, Boka, Turska Hrvatska) = *podùmjenat*, gen. *-ēnta m* (pseudojekavizam, Dubrovnik, Konavli, Kavanjin) = *podùmi-jenta f* (Dobroselo, srpska sela u Lici) = *podùmēnta* pored *poduminta* (hrvatska sela oko Gospića, Zoričić, Potomje, Ančić, također Livno u Bosni), denominal *podumjentati, -am...*«

REW 3574.

tavùlīn, -ina m, ali i *taulīn m*, sto, it. *tavolino*.

P. Skok, ERHSJ III, 428 »...*tāvula f* (1400) '1° indeks, 2° vrsta igre; deminutiv na *-ino tavùlīn*, gen. *-ina* (Dubrovnik, Čilipi) = *tavulīn* (Kućište, Rab, Božava, Crmnica) 'mali sto' < tal. *tāvola, tavolino; tavulāt, -ām* (Božava) 'tavolare, intavolare (pravni termin)'. Odatle na *-arius* > *ār tavulār*. gen. *-āra* (Dalmacija) 'grunтовница, zemljišnik'.«

REW 8514.

Osnovne fonetske promjene

Specifičnost romanske fonetike i način prilagođavanja naziva jezičkom sustavu ostavili su u njima trag kojim određujemo starost pojedinih naziva. Sve jezične pojave, nastale pri prelazu romanskog naziva u srpskohrvatski jezik, su manje-više kriteriji za hronologiju romanskih posuđenica prilikom proučavanja naših romanizama. Zato ćemo navesti samo neke osnovne fonetske promjene karakteristične za romanske posuđenice sa ispitivanog terena.

a) Samoglasnici

Samoglasnik *a*

Starije romansko predakcentno *a* dalo je u slavenskim jezicima u najvećem broju slučajeva *o*. U tu grupu ubrajamo posuđenice iz balkanskog latiniteta : *kòšulja* < lat. *casulla*, *pògān* < lat. *paganus*; zatim posuđenice koje su ograničene na govore obale i neposrednog zaleđa : *pòlača* < lat. *palatium*, *kònoba* < lat. *canabae*, *kòmostre* < st. dalm. *camastra*, *kòmīn* < lat. *ca-minus*.

Međutim, u velikom broju slučajeva romansko *a* daje naše *a* u svim položajima : *bāla* < it. *bàlla*, *bānak* < it. *bānco*, *vāla* < it. *vālle*, *kāl* < it. *cāllo*, *kavāla* < it. *cavālo*, *skāla* < it. *scala*.

Samoglasnik *o*

U velikom broju primjera zapažena je promjena *o* u *u* : *šēšula* < it. *sèssola*, *kòtula* < ven. *còtola*. Međutim mnoge riječi čuvaju svoj izvorni samoglasnik *o* : *bòrša* < it. *bòrsa*, *bòca* < ven. *bozza*, *bòtāna* < ven. *botāna*, *brònzīn* < ven. *bronzīn*.

Samoglasnik *u*

Romansko *u* daje gotovo isključivo isti refleks : *gùšt* < it. *gùsto*, *gùštat*, *-ām* < it. *gustare*.

Samoglasnik *e*.

Romanski samoglasnik *e* u najvećem broju slučajeva čuva svoju vrijednost : gète < it. *ghètte*, fèrmat < it. *fermàre*.

Promjena *e* u *i* je zabilježena u naglašenom slogu : bùtiga < it. *bottega*; *i* pred akcentom : pìpùn < lat. *pepone*.

Prelaz samoglasnika *e* u *a* zabilježen je kod imenica ženskog roda koje se u italijanskom završavaju na *e* : vāla < it. *valle*.

Samoglasnik *i*

Romansko *i* čuva se u svim položajima. U naglašenom slogu : ambis < it. *abisso*; u nenaglašenom slogu pred akcentom : bistjèrna < lat. *cisterna*, biçèrin < it. *bicchierino*; u nenaglašenom slogu poslije akcenta : àrija < it. *ària*.

b) Suglasnici

Najveći dio romanskih suglasnika je prešao u neizmijenjenom obliku: it. *balla* > bāla, it. *valle* > vāla. Međutim, postoji promjena labiodentala *f* u labijal *p*, što se smatra jednom od najstarijih promjena u romanskim posuđenicama : pṛigat < lat. *frigere*, pṛiganica < ven. *fritola*, *fritoleta*, podùmjènta < lat. *fundamentum*, pògača < lat. *focacea*.

Čuvanje latinskih velara *k* i *g* ispred samoglasnika prednjeg reda svjedoči da su posuđenice sa tim osobinama ušle iz starodalmatskog. To su : kāpula < lat. *cepulla*, kèbara < dalm. mlet. *chebra*, lat. *capra*, lùkèrna < lat. *lucerna*.

Izgovor italijanskog palatala *đ* (*g* ispred *i*, *e*) reflektuje se uvijek kao naše *đ* : đardim < it. *giardino*, đilo < it. *gile*, đir < it. *giro*, itd.

Zaključak

Ovo nekoliko napomena o romanizmima u Crnoj Gori i Hercegovini svjedoči o potrebi kompleksnijeg proučavanja ove materije u unutrašnjosti Crne Gore, s obzirom da je Boka Kotorska već sasvim dobro ispitana, i u Hercegovini, a komparacije tog materijala dale bi značajnih podataka o širenju romanizama u unutrašnjosti, kao i o međusobnim sličnostima i razlikama, kako na planu fonetskih promjena, tako i morfoloških i sintaksičkih i semantičkih. Zato u narednim zadacima treba zacrtati provjeravanje rasprostranjenosti romanskih posuđenica u primorskom pojasu, zatim napraviti rječnik romanizama zabilježenih u unutrašnjosti, proučavanje romanskih posuđenica kod savremenih pisaca itd. Čitav taj materijal bio bi od neprocjenjive vrijednosti za našu nauku o jeziku.

Edina ALIREJSOVIĆ, Sarajevo

QUELQUES PARALLÉLISMES D'ORIGINE ROMANE PROVENANT DU
MONTÉNÉGRO ET DE L'HERZÉGOVINE

Résumé

L'étude des restes romans dans les parlars monténégrins et herzégoviniens et les études comparatives sont d'un grand intérêt pour la linguistique, parce que sur la base de nombreuses microanalyses on peut obtenir des résultats très intéressants du domaine de l'interférence linguistique.

Dans la première partie de cette communication l'auteur a démontré l'importance de ces études, ensuite on parle des migrations comme d'un élément très important se rapportant à ces questions.

Dans le deuxième chapitre sont présentés les termes romans du territoire du Monténégro et de l'Herzégovine, ayant la fonction des toponymes, ensuite les termes se rapportant aux costumes, à la maison et aux objets dans la maison.

Parmi les toponymes l'auteur a cité les suivants: *Bākula, Bāndijēr, Bistījerna, Kavāla, Klāk, Skāla, Spīla*, etc.

Les termes se rapportant aux parties des costumes sont: *jāketa, kālca, kōret, kōtula, trāversa* et les autres.

Les autres termes dont on parle dans cette communication se rapportent à la maison, aux vaisselles et généralement à la maison et les objets dans la maison: *bičērīn, bōca, bōkāl, bōtūlja, brōnzīn, čīka, kāšūn, kōmostre, krēdenac, kūšīn, lēncūn, lūkjērna, pālī, pantāruo, pāšta, pīlo, pīrūn, pjāt, podūmjēnta, tavūlīn*.

Dans le troisième chapitre on parle des changements phonétiques.

Et à la fin on conclue qu'il est nécessaire faire les recherches sur le terrain à l'intérieur du Monténégro et en Herzégovine, il faut aussi comparer les données ramassées sur le terrain, faire un dictionnaire des romanismes existant à l'intérieur de ces régions, pour qu'on puisse avoir une idée plus claire concernant ces problèmes.